

ปัญหาการใช้น้ำและแรงงาน

ในบทนี้จะทำการวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้น จากการปรับรูปแบบการบริหารจัดการที่ดินของชาวนา ที่ต้องร่นระยะเวลาการเพาะปลูกให้ตรงกับช่วงเวลาที่ราคาข้าวใหญ่ในระบบพันธสัญญามีราคามง ทำให้เกิดการซ้อนทับกันพอดีกับช่วงเวลาของการเพาะปลูกข้าวนาปีเพื่อการยังชีพจึงมีความจำเป็นที่ต้องใช้น้ำและแรงงานเพื่อการผลิต ในปริมาณที่มากตามไปด้วย ภายใต้สถานการณ์เช่นนี้ได้เกิดปัญหาอะไรขึ้นกับชาวนาที่ทำการเพาะปลูกหอมในระบพันธสัญญา และชาวนามียุทธวิธีในการปรับแผนการผลิตทรัพยากรเหล่านั้นอย่างไรและสามารถทำได้ภายใต้เงื่อนไขอะไรบ้าง

การตอบปัญหายุทธวิธีการปรับตัวดังกล่าวของชาวนา ก็เพื่อนำมาสู่การตอบคำถามประเด็นท้ายของงานวิจัยนี้ว่า ชาวนายังคงสืบทอดและดำรงไว้ ซึ่งความเป็นชาวนาขนาดเล็กในที่ดินของตนเองได้ต่อไปอีกหรือไม่ภายใต้เงื่อนไขอะไร โดยนำปัญหาการใช้ทรัพยากรน้ำและแรงงาน ในหมู่บ้านตัวอย่าง มาเป็นประเด็นสำหรับการวิเคราะห์ เพื่อตอบปัญหาดังกล่าว เพราะถือว่าเป็นทรัพยากรสำคัญที่ยังหลงเหลืออยู่ภายใต้การควบคุมของชาวนา ในช่วงการเปลี่ยนผ่านนี้

1. ความขัดแย้งในการจัดการน้ำ

ในการปลูกหอมหัวใหญ่บนพื้นที่ลุ่มหลังฤดูการทำนาปี ชาวนาส่วนใหญ่จะใช้น้ำที่มาจากจากการภายใต้ระบบเหมืองฝาย ซึ่งเป็นการจัดการร่วมกันของชุมชนเหมืองฝาย (ดูรายละเอียดการจัดการน้ำด้วยระบบเหมืองฝายในอุไรวรรณ 2528) สำหรับพื้นที่เพาะปลูกบ้านกัวแลป่าเป้าจะใช้น้ำที่ได้รับการจัดสรรจากฝายต้นฝั้งและฝายขุนคง ส่วนบ้านแสนพรหมจะรับน้ำที่ได้รับการจัดสรรจากฝายนาทราย เป็นฝายที่กั้นลำน้ำแม่วางทั้งสองฝาย โดยฝายนาทราย จะอยู่ตอนล่างของฝายขุนคง

แต่เดิมนั้นการจัดการน้ำเพื่อใช้สำหรับ การเพาะปลูกหอมหัวใหญ่ ในสองหมู่บ้านนี้จะไม่ปรากฏ ข้อขัดแย้ง หรือปัญหาในการจัดการมากนัก โดยเฉพาะ ในช่วงก่อนที่จะมีการแพร่ระบาดของเข้ามาของการปลูกหอมในระบบพันธสัญญา เนื่องจากการจัดการน้ำในระบบเหมืองฝายในรูปแบบเดิมนั้น จะ

ให้ความสำคัญกับการจัดการน้ำเพื่อตอบสนอง การเพาะปลูกข้าวนาปี ที่เพาะปลูกสำหรับการยังชีพ ของสมาชิกภายในชุมชน ส่วนภายหลังจากฤดูกาลทำข้าวนาปีแล้ว ถือเป็นผลพลอยได้ที่ชุมชนได้รับ

การจัดการน้ำในลักษณะนี้จึงไม่มีความซับซ้อนมากนัก เพียงแต่รอให้ข้าวนาทุกคร้วเรือนเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จ ทั่วหน้าเหมืองฝายก็จะปล่อยน้ำเข้านาของชาวนา ในแต่ละหมู่บ้านตามความประสงค์ และข้อตกลงร่วมกันของสมาชิกว่าจะ ปล่อยพื้นที่ละกี่วัน ความกว้างของปากเหมืองที่จะเปิดปล่อยน้ำเท่าไร การจัดการในลักษณะนี้ จึงไม่ปรากฏเป็นปัญหามาก เพราะชาวนาที่ทำการเพาะปลูกหลังฤดูทำนาจะเพาะปลูกในเวลาใกล้เคียงกัน และพืชชนิดเดียวกันทำให้การเปิดปล่อยน้ำเข้านาทำได้สะดวก และใช้น้ำในปริมาณและเวลาที่เหมือนกัน

ปัญหาการจัดการน้ำภายหลังจากฤดูกาลทำข้าวนาปี เริ่มแสดงให้เห็นเป็นปรากฏการณ์ที่ชัดเจนขึ้น เมื่อระบบการบริหารจัดการที่ดินในที่นาได้เปลี่ยนไป ทั้งในแง่เป้าหมาย และรูปแบบการจัดการ ที่มีลักษณะ มุ่งตอบสนองต่อความต้องการของตลาด ซึ่งมีความเสี่ยงและความไม่แน่นอนสูง โดยเฉพาะความไม่แน่นอนของราคาผลผลิต ได้บีบให้ชาวนาบางส่วนต้องปรับตัวในการบริหารจัดการที่ดินเพื่อต่อสู้กับความเสี่ยงและความไม่แน่นอนดังกล่าว โดยเฉพาะในกลุ่มชาวนาที่มีที่ดินเป็นของตนเอง และมีอำนาจการตัดสินใจการใช้ที่ดินได้ด้วยตนเอง ได้ย่นระยะเวลาการเพาะปลูกหอมของตนเองให้สั้นเข้า ตามแรงบีบของข้อกำหนดของตลาดในระบบพันธสัญญา และความคาดหวังว่าจะได้ราคาดีเมื่อมีหอมหัวออกจำหน่ายในช่วงต้นฤดู ด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การจ้างนา การปลูกข้าวพันธุ์ไวแสง ฯลฯ ทำให้การปลูกหอมอยู่ในช่วงเดียวกับการเก็บเกี่ยวข้าวนาปี ของชาวนาขนาดเล็ก และชาวนจน ที่ไม่มีเงินไฮเพียงพอที่จะปรับตัวได้ ด้วยข้อจำกัดของการได้ที่ดิน และทรัพยากรในการผลิตตั้งที่กล่าวไปในตอนต้น

ความเหลื่อมล้ำทางด้านเวลาในการใช้ที่ดินของชาวนาสองกลุ่ม ได้กลายเป็นประเด็นปัญหาสำคัญของการจัดการน้ำในระบบเหมืองฝายอย่างน้อยสองประการคือ

ประการแรก เป็นปัญหาความขัดแย้งของการใช้น้ำในช่วงเวลาที่ขัดกัน ได้กลายมาเป็นปรากฏการณ์ความขัดแย้งของชาวนาด้วยตนเอง ระหว่างกลุ่มชาวนาเช่าไร่ที่ดินที่ทำนาตามปกติกับชาวนาที่มีที่ดินปลูก "หอมเข้า" กล่าวคือ ในขณะที่ชาวนาเช่ากำลังเก็บเกี่ยวข้าวอยู่ จะมีความต้องการให้พื้นที่ดินที่เช่าทำนานั้นแห้งสนิท เพื่อป้องกันข้าวไม่ให้เปียกชื้นระหว่างยังเก็บเกี่ยวไม่เสร็จ แต่ในขณะที่กลุ่มชาวนาที่ปลูกหอมเข้าต้องการใช้น้ำในระยะสุดท้าย เพื่อเร่งให้หอมเจริญเติบโตเต็มที่ เพื่อจะเก็บเกี่ยวในเดือนถัดไป ซึ่งต้องใช้น้ำปริมาณมากความต้องการที่ขัดกันดังกล่าวได้กลายมาเป็นปัญหาข้อพิพาท

ระหว่างชาวนาอยู่เนื่องๆ โดยต่างฝ่ายต่าง โทษกันว่า เป็นผู้ที่ทำให้ผลผลิตเสียหาย โดยชาวนาที่เก็บเกี่ยว
แล้วก็โทษว่าชาวนาปลูกหอมไม่ดูแลน้ำให้ดี ปล่อยน้ำเข้าแปลงข้าว ทำให้ข้าวขึ้นราบางครั้งมีแมลงออก
นชาวสวนที่ปลูกหอมก็จะโทษชาวนาปลูกข้าวว่า เป็นผู้ขัดขวางเจริญผู้อื่น จะเอาน้ำใส่หอมก็ทำไม่ได้
งรือให้เก็บเกี่ยวข้าวเสร็จเสียก่อนจึงจะทำได้ ทำให้การใส่น้ำหอมข้าวออกไป เป็นสาเหตุให้หอม
เดเจริญเติบโตและได้หอมที่ไม่มีคุณภาพ โดยที่ความขัดแย้งดังกล่าวได้สร้างความลำบากใจให้กับหัว
าเหมืองฝาย ที่จะต้องแก้ไขข้อพิพาทนี้บ่อยครั้ง

ประการที่สอง การใช้น้ำในช่วงเวลาที่ไม่พร้อมกัน ทำให้ต้องมีการเปิดน้ำเข้านาบ่อย
ง ภายหลังจากการทำนาปีเสร็จสิ้นแล้ว โดยเฉพาะจะต้องปล่อยน้ำหลายๆ ครั้งในทุกๆ ขั้นตอนที่มี
ามจำเป็นต้องใช้น้ำเพื่อให้ปลูกหอมและข้าวนาปรัง มีการเจริญเติบโตและอุดมสมบูรณ์เต็มที่ โดย
ไปการปลูกหอมหัวใหญ่ 1 ครั้ง ตั้งแต่การเพาะกล้าจนถึงขั้นตอนการเก็บเกี่ยว หัวหน้าเหมืองฝาย
ต้องเปิดน้ำเข้าสู่ลำเหมืองอย่างน้อยอาทิตย์ละ 4 วัน และพักให้น้ำเอ่อล้นหน้าฝาย 3 วัน เพื่อให้
มีเพียงพอที่จะปล่อยสำหรับใช้ในไร่นา แต่ในภาวะปัจจุบันที่ทำการผลิตไม่พร้อมกันของชาวนาในแต่
ครัวเรือน ได้บีบให้ผู้นำเหมืองฝายต้องปล่อยน้ำเข้านามีความถี่สูงขึ้น ในบางอาทิตย์ต้องปล่อยสัปดาห์
6-7 วัน โดยเฉพาะในขั้นตอนที่ชาวนากลุ่มใหม่เริ่มเพาะปลูก ความจำเป็นที่ต้องจัดการน้ำให้
บสนองต่อชาวนาทุกกลุ่มที่กำหนดช่วงเวลาการเพาะปลูกต่างกัน ได้กลายเป็นปัญหาสำคัญของการมีน้ำ
เพียงพอในบางช่วง และมีผลสำคัญต่อคุณภาพหอมหัวใหญ่ โดยเฉพาะการเพาะปลูกในช่วงปลายฤดู
รเพาะปลูกหอมหัวใหญ่ กับช่วงต้นฤดูการเพาะปลูกข้าวนาปรัง ซึ่งเป็นช่วงที่น้ำในลำน้ำแม่วางได้
ลง แต่ในขณะที่ความต้องการใช้น้ำมีปริมาณเพิ่มมากขึ้น ความขัดแย้งในการแย่งน้ำเพื่อใช้ในการ
าปลูกหอมและข้าวนาปรัง จึงกลายเป็นปรากฏการณ์ของปัญหาที่สำคัญในสถานการณ์ปัจจุบัน

ปัญหาการขัดกันของความต้องการใช้น้ำและการมีน้ำไม่เพียงพอสำหรับการเพาะปลูก และ
งรักษาหอมหัวใหญ่ในบางช่วง ได้นำมาสู่การปรับตัวของชาวนาบางกลุ่ม ในหลายวิธีการ สถานการณ์
รูปแบบการจัดการน้ำในระบบเหมืองฝายที่เริ่มมีปัญหาดังที่กล่าวมา โดยเฉพาะในกลุ่มของชาวนาเจ้า
ที่ติดที่มีเงื่อนไขการปรับตัวดีกว่าดังนี้

การขุดบ่อขนาดเล็ก สำหรับเก็บน้ำซับในดิน ที่มีความกว้างประมาณเมตรและลึกประมาณ
> เมตร ได้เป็นวิธีการง่ายๆ ที่ชาวนาหลายรายในบ้านกัวแลป่าเป่า บ้านแสนพรหม และหมู่บ้าน
ไคียง ได้ขุดไว้ใช้สำรอง ในช่วงที่น้ำขาดแคลนหรือในช่วงที่หัวหน้าเหมืองฝายต้องเก็บน้ำไว้ให้เอ่อล้น

น้ำฝายให้มันน้ำมากพอ ก่อนปล่อยน้ำเข้าสู่ลำเหมือง การขุดบ่อแม้ว่าจะไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มที่ แต่การขุดบ่อก็สามารถแก้ไขปัญหานี้เฉพาะหน้า เพื่อรองจนกว่าน้ำจากเหมืองฝายจะปล่อยเข้ามาพบได้ ในบ้านกัวแลป่าเป่ามีบ่อน้ำในลักษณะนี้ 50-70 บ่อ ในเนื้อที่นาประมาณ 2,000 ไร่เศษ แต่ทุ่งนาบ้านแสนพรหมจะไม่ค่อยมีบ่อน้ำในลักษณะนี้มากนัก นอกจากบ่อน้ำที่ขุดไว้สำหรับการบริโภคเท่านั้น เพราะชาวนาบ้านแสนพรหมมีวิธีการจัดการในแบบอื่น ที่ดีกว่า ซึ่งจะได้กล่าวต่อไป

การขุดบ่อขนาดเล็กสามารถทำได้กับชาวนาหลายกลุ่ม ในเงื่อนไขที่ต่าง ๆ กันออกไปไม่เฉพาะกับชาวนาเจ้าของที่ดินเท่านั้น ที่สามารถขุดบ่อเพื่อเก็บกักน้ำไว้ใช้ได้ ชาวนาไร้ดินที่เป็นเครือข่ายด้วยกันสามารถทำได้ ถ้าเจ้าของที่ดินเขาอนุญาตให้ขุด เช่น กรณีของสมศักดิ์หลานลุงมูล ก็เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งใช้วิธีนี้ เขาได้อธิบายสาเหตุของการขุดบ่อ และข้อจำกัดในการขุดว่า

"...ผมไปขอร้องลุงมูลว่าขุดบ่อในได้งได้ก่อ เพราะน้ำในเหมืองมันไม่ค่อยมี บางเดือนก็มาบางเดือนก็มาเอาแน่ได้ เป็น (ลุงมูล) ก็เลยให้ขุด แต่ขุดได้บ่อก เพราะลุงมูลกลัวจะเสียที่ดินเป็น เลยขุดได้บ่อเดียว..."

"...น้ำก็พอมีใช้เป็นเตื่อ เป็นเตื่อ (เป็นครั้งคราว) พอหือหายใจได้บ่อง แต่หือใช้ได้ตลอดเหมือนกับเจาะบ่อบาดาลมันบ่ได้ น้ำบ่อเข้าต้องหมั่นสูบ ต้องใจเย็นถึงจะได้กิน มันบ่ได้ไหลพลัก พลัก หือเข้าสูบได้ตลอด..."

"...ใครเจาะบ่อบาดาลอยู่เหมือนกัน แต่เข้าคนเดียวมันจะญ่ะบ่อแป๊ะ ต้องทำ เจ้านาเป็นก่อนว่าเป็นจะเอาจะโต บ่แม่แต่เข้ามันฮู้ยาก..."

อย่างไรก็ตาม ในกรณีของสมศักดิ์นั้นเป็นกรณีพิเศษ ที่เจ้าของที่ดินและผู้ใช้ที่ดินเป็นเครือข่ายกันและมีความสนิทสนมกันพอสมควร จึงสามารถที่จะขุดบ่อน้ำในที่นาได้ แต่โดยส่วนใหญ่ของผู้

เจ้าของที่ดินที่ปล่อยที่ดินให้เช่า จะไม่อนุญาตให้ขุดบ่อ หรือทำอย่างอื่นที่ก่อให้เกิด การเปลี่ยนแปลง ดินเช่น การขุดบ่อปลา สร้างที่พักอาคาร โรงเรือน ปลูกต้นไม้ยืนต้น ฯลฯ การขุดบ่อน้ำจะใช้ประโยชน์ อย่างเต็มที่จะต้องมีเครื่องสูบน้ำเป็นส่วนประกอบสำคัญ แต่สำหรับชาวนาเช่าไร้ที่ดินเป็นเรื่องยุ่งยาก วร สำหรับการมีเครื่องสูบน้ำไว้ในครอบครอง

ในขณะที่การใช้เครื่องสูบน้ำ เพื่อสูบน้ำจากลำน้ำแม่วางมาใช้ประโยชน์ ได้กลายเป็นวิธี แก้ไขปัญหาหลักของชาวบ้านแสนพรหม แทนการขุดบ่อ ในช่วงที่ฝายนาทรายไม่สามารถปล่อยน้ำ เหมือง ได้หรือในช่วงที่มีความจำเป็นต้องใช้น้ำ

สำหรับชาวนามีที่ดินอยู่ติดกับแม่น้ำจะได้เปรียบในการใช้เครื่องสูบน้ำเข้าสู่ตนเอง โดย ีองสูบน้ำก็สามารถใช้ประโยชน์ได้ทันที โดยเฉพาะชาวนามีเครื่องสูบน้ำเป็นของตนเองแต่สำหรับ นามที่มีนาอยู่ห่างจากน้ำแม่วางก็ต้องลงทุนค่าน้ำมันในการสูบน้ำสูงขึ้น เนื่องจากต้องใช้เวลานาน สูบน้ำกว่า ชาวนามีที่ดินอยู่ห่างแม่น้ำจะใช้วิธีสูบน้ำจากแม่น้ำเข้าสู่เหมืองชอย เพื่อส่งน้ำไปยังไร้นา ตนเอง โดยส่วนใหญ่จะเป็นเหมืองดิน (ไม่ได้โบกปูน) เมื่อสูบน้ำเข้ามาในช่วงที่เหมืองแห้ง ไม่มีน้ำซับ ไร่ก็ทำให้หน้าบางส่วนสูญเสียไปกับการซึมลงสู่ผิวดิน ทำให้การลงทุนสูบน้ำสำหรับการปลูกหอมสูง วย โดยเฉพาะชาวนามีที่ต้องเช่าเครื่องสูบน้ำจากเพื่อนบ้านและอยู่ห่างไกลจากแม่น้ำ

อย่างไรก็ตาม การสูบน้ำจากแม่น้ำมาใช้โดยผ่านเหมืองชอยได้มีข้อจำกัดที่สำคัญ คือ ไม่ เรดที่จะใช้เหมืองชอยส่งน้ำ เข้านาครั้งละหลายๆแปลงพร้อมกันเหมือนกับน้ำที่ปล่อยจากฝายเนื่องจาก ับขันนามีปริมาณไม่มากพอที่จะแบ่ง ได้ และถ้าเหมืองชอยที่จะส่งน้ำเข้านาเป็นเหมืองเส้นเดียวกัน าจต้องใช้วิธีการจับสลากจัดคิวกันสูบน้ำ ในกรณีที่ต้องใช้น้ำพร้อมๆ กันหลายราย ทำให้เกิดปัญหา ได้ลำดับสุดท้าย มีน้ำใช้ไม่ทันการ มีชาวนามีบางรายต้องยอมรับสภาพปล่อยให้หอมเหี่ยวตายหรือต้อง ีคิวจากคนอื่น เพื่อเอาน้ำใส่แปลงหอมแม้ว่าจะเป็นเวลากลางคืนก็ต้องยอม การคลี่คลายของปัญหา ักเกิดขึ้นเมื่อชาวนาได้ใช้วิธีการรวมเครื่องสูบน้ำหลายๆเครื่องสูบน้ำส่งเข้าเหมืองชอยพร้อมๆกัน เพื่อ ัพปริมาณน้ำที่มากพอที่จะแบ่ง ได้ ทำให้ลดปัญหาการต่อคิวที่ยาวเหยียดลงไปได้บ้าง แม้จะไม่มาก าม เนื่องจากระดับน้ำในลำน้ำในแม่วางอนุญาตให้สูบน้ำพร้อมกันได้ไม่มากเครื่องน้ก โดยเฉพาะใน ้ำแล้งที่ทุกหมู่บ้านในริมน้ำแม่วางมีความจำเป็นที่ต้องใช้น้ำสำหรับการเพาะปลูกเหมือนกัน และใช้ ารจัดการน้ำคล้ายๆ กัน

ข้อปฏิบัติสำคัญในการใช้น้ำภายใต้ระบบเหมืองฝายนั้น ผู้ที่จะได้ประโยชน์จากน้ำเหมืองฝาย

จะต้องเป็นชาวนาที่มีที่นาอยู่ในระดับต่ำกว่าเหมืองที่ผ่านนาตนเองเท่านั้นและเป็นที่รู้กันว่าใครเป็นผู้มีสิทธิจะใช้ประโยชน์จากน้ำเหมืองฝายเส้นไหน แต่สำหรับชาวบ้านก๊วแลป่าเป้า ในสถานการณ์ปัจจุบันเหมืองที่ผ่านทุ่งนาของหมู่บ้านสามารถใช้ประโยชน์ได้ทุกลำเหมือง ไม่ว่าจะอยู่สูงหรือต่ำกว่าที่นาของตนเอง การสูบน้ำจากเหมืองถึงแม้ว่าจะถูกชาวนาด้วยกันเองประณามและลงโทษในฐานะผู้ขโมยน้ำ และบทลงโทษสูงถึงการตัดน้ำไม่ให้ใช้น้ำจากเหมืองฝายเป็นสองเท่าของเวลาที่ไปขโมยสูบน้ำ แต่ในยามหอมเข้าสู่วิกฤตแล้วการขโมยสูบน้ำจากเหมืองก็ได้กลายเป็นประเด็นขัดแย้งหลักของการแย่งน้ำระหว่างชาวนาบ้านก๊วแลป่าเป้าที่อยู่ต้นเหมืองกับชาวบ้านดอนเป้าที่อยู่ท้ายเหมือง ที่สร้างความลำบากใจให้กับหัวหน้าเหมืองฝาย ในการแก้ไขปัญหาคือพิพาทน้อยครั้ง ดังเช่นการสะท้อนปัญหาของหัวหน้าเหมืองฝายที่มีปัญหาที่สลับซับซ้อนมากขึ้น

"เป็นแก่เหมืองปะเดยวันเจ็บหัว มีสะปะะเรื่องเงี่ยอะอะหยังบางเตื่อเบิงใจเฮา (พอใจเรา) แต่บ่เบิงใจเบ็น (แต่คนอื่นไม่พอใจ) เบิงใจหมูนั่น บ่เบิงใจ หมูนั่น ป็นก็หมูสูบน้ำเหมืองไล่ข้าวตอ มีเรื่องกับหมูปลุกหอมบ้านดอนเป้าแย่งน้ำกัน หมูสูบน้ำเหมืองบ้านเฮา (บ้านก๊วแล) ถูกเขาว่าเอาก่เลยมาว่าพ้อ บ่ยอมเปิดน้ำเข้าเหมือง (เหมืองลูกบนบ้านก๊วแล) หื้อเบ็นได้ปลุกข้าวตอ เบ็นก็เลยต้องสูบ (จากเหมืองลูกล่างที่ส่งไปบ้านดอนเป้า) ก็อู้กันแล้วกับหมูแก่เหมืองแก่ฝาย (ขุนคอง) ทุกคนว่าหื้อเงี่ยหอมเข้าหื้อเลี้ยงๆก่อน (ปลุกหอมเข้าให้หมดก่อน) ก่อนถึงจะเปิดน้ำ เข้านาตอได้นั้นเบ็นยังบ่แล้ว เฮาไปเปิด เขาก่มาว่าเออแท้ม..." (สัมภาษณ์ พ่อสอน : 2535)

การขโมยสูบน้ำจากเหมืองโดยส่วนใหญ่แล้ว จะสูบจากลำเหมืองที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์โดยตรงที่ผ่านทุ่งนาของหมู่บ้าน แต่เป็นเหมืองของบ้านอื่นซึ่งจะมีระดับน้ำอยู่ต่ำกว่าที่นาของตนเอง การจะใช้ประโยชน์ได้มีวิธีเดียวคือ การสูบขึ้นมาใช้ประโยชน์ แต่การสูบน้ำจากเหมืองนั้น จะส่งผลกระทบต่อผู้ที่มีสิทธิใช้น้ำจริงๆ ที่อยู่ปลายเหมืองจะมีน้ำไม่พอใช้ เพราะแก่เหมืองแก่ฝายได้เปิดน้ำมาในปริมาณที่จำกัดเฉพาะพื้นที่ที่มีสิทธิใช้ประโยชน์เท่านั้น เพื่อเป็นการแบ่งปันให้กับฝายลูกอื่นๆ ได้ใช้ประโยชน์ด้วย

การขโมยน้ำได้ใช้วิธีการที่แยบยลมากยิ่งขึ้น คือ จะใช้วิธีขุดบ่อน้ำข้างเหมืองเพื่อให้ น้ำในเหมืองซึมเข้าบ่อ แล้วจึงสูบน้ำมาตนเอง ซึ่งแก่เหมืองแก่ฝายไม่สามารถมาเอาผิดได้ แต่ส่วนใหญ่ มักจะขุดบ่อบังหน้า เวลาสูบน้ำจริงก็จะสูบน้ำจากเหมืองโดยตรง การเจาะบ่อบาดาล แม้ว่าจะมีจำนวนไม่มากนัก ในทั้งสองหมู่บ้าน แต่ก็แสดงให้เห็นถึงแนวโน้มสำคัญที่ชาวนาเข้าของที่ดินจะเลือกวิธีนี้มากขึ้น

"... เจาะบ่อบาดาลมันมีน้ำแน่นอน เขาบ่ต้องทำใคร (รอใคร) น้ำ บ่มีเมื่อใดเขา ก็สูบน้ำคนเดียวเขาได้..."

แม้ว่าค่าใช้จ่ายในการเจาะบ่อบาดาลจะแพง ชาวนาหลายรายก็เริ่มเห็นทางออก

"...ถ้าเขาไปเช่าเครื่องเจาะเป็นมา (เครื่องเจาะโดยใช้มือ) ก็ตก วันละ 200 ป้าย เขาช่วยกันหลายคน มันก็ถูกลง ถ้าโชคดีหันน้ำไว้มัน ก็ซ้าดี ถูกกว่าจ้างเป็นมา อย่างน้อยเป็นก็ยั้งเอาละ 3,000 ก้า 5,000 ก้า ตามแต่เป็นจะเรียกก็จำเป็นหือเป็น..."

การเพาะปลูกหอมในที่ดอน ของชาวสวนหอมบ้านกิ้วแลป่าเป้า ส่วนใหญ่จะมีพื้นที่ เพาะปลูก อยู่ในเขตที่ดินจัดสรรสหกรณ์ห้วยมะนาว ส่วนบ้านแสนพรหมจะทำการเพาะปลูกอยู่ในเขตที่ราบเชิงเขาใน บ้านบันตน ต.ทุ่งปี และบ้านใหม่ปางเดิม ต.บ้านกาด

การใช้ที่ดินเขตจัดสรรสหกรณ์ห้วยมะนาว สำหรับการปลูกหอมหัวใหญ่ได้เริ่มมีการขยายตัว เพาะปลูกอย่างจริงจัง ในช่วงภายหลังวิกฤตการณ์การตกต่ำของราคาหอมหัวใหญ่ครั้งใหญ่ในปีการผลิต 31/2532 เพื่อหลีกเลี่ยงความเสี่ยงกับปัญหาราคาหอมหัวใหญ่มีราคาตกต่ำดังที่กล่าวมา ชาวสวน มใหม่บ้านกิ้วแลป่าเป้าและหมู่บ้านใกล้เคียงในต.บ้านกาด ได้พยายามหาทางแก้ไขปรากฏการณ์ที่ ดันหลายประการ การปลูกหอมนอกฤดูกาล ด้วยการปลูกหอมฝนและหอมดอในพื้นที่ดอนและที่สูงทั้ง ระบบพันธสัญญาและนอกพันธสัญญา ดังที่กล่าวมาในบทที่ 5 ได้เป็นวิธีการหนึ่งที่ชาวสวนเลือกใช้สำหรับ แก้ไขปัญหา มีผลทำให้การใช้ที่ดินในช่วงต่อระหว่างฤดูฝนกับฤดูหนาวได้ขยายปริมาณพื้นที่เพิ่มมากขึ้น ซึ่งมีผลสำคัญสำหรับการใช้น้ำในพื้นที่ดอนสูงตามไปด้วย

โดยปกติแล้วชาวบ้านจะใช้พื้นที่จัดสรรห้วยมะนาวทำการเพาะปลูกในช่วงฤดูฝนเพื่อเพาะปลูก
ไร่เป็นส่วนใหญ่ เช่น อ้อย ยาสูบ สับปะรด กระจับปี่ ฯลฯ ซึ่งจะใช้น้ำไม่มากนัก เมื่อเปรียบเทียบกับ
การปลูกพืชผัก เช่น หอมหัวใหญ่ ทำให้มีปัญหาการขาดแคลนน้ำไม่มากในช่วงฤดูฝน ถ้าหากขาดแคลนก็
ใช้น้ำจากอ่างเก็บน้ำห้วยมะนาว ปล่องเข้าสู่แปลงเพาะปลูกของเกษตรกรเป็นช่วงๆ แต่ภายหลังปี
การเพาะปลูก 2531/2532 การเปลี่ยนแปลงพื้นที่เพื่อใช้เพาะปลูกหอมหัวใหญ่ดังที่กล่าวมาได้ทำให้ความ
จำเป็นที่จะต้องใช้น้ำจากอ่างห้วยมะนาวมีปริมาณเพิ่มมากขึ้น และได้ก่อผลกระทบโดยตรงต่อชาวสวน
หอมหัวใหญ่ เมื่อน้ำในอ่างเก็บน้ำ ไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการน้ำของชาวสวนหอมที่มีความต้อง
การใช้น้ำจำนวนมาก เนื่องจากน้ำในอ่างเก็บน้ำมีปริมาณไม่มากพอที่จะเปิดปล่องให้กับชาวสวนได้ใช้
ประโยชน์ตลอดเวลา อันเกิดจากปัญหาการขาดแคลนน้ำท่าที่จะไหลลงสู่อ่างเก็บน้ำ เนื่องจากการ
ลดลงของปริมาณน้ำฝน และพื้นที่ป่าในเขตต้นน้ำห้วยบงและพื้นที่ป่ารอบๆ อ่างเก็บน้ำห้วยมะนาว ที่ถูกบุก
เผาเพื่อใช้เป็นพื้นที่เพาะปลูกพืชผลการเกษตร โดยเฉพาะการทำสวนผลไม้ของนายทุนขนาดใหญ่ ช้างพื้น
อ่างเก็บน้ำห้วยมะนาว ได้มีการเปลี่ยนเส้นทางเดินน้ำของลำห้วยขนาดเล็กที่จะไหลลงสู่ห้วยบง ที่
เป็นต้นน้ำสำคัญของอ่างเก็บน้ำห้วยมะนาว ได้ถูกเปลี่ยนทิศทางไปเก็บกักไว้ในอ่างเก็บน้ำของนายทุน
ขนาดใหญ่ เจ้าของสวนผลไม้แทน จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้น้ำในอ่างเก็บน้ำห้วยมะนาวมีไม่เพียงพอที่
จะเปิดมาใช้ประโยชน์ได้ตลอดเวลา

นอกจากปัญหาการขาดแคลนปริมาณน้ำท่า ที่ทำให้อ่างเก็บน้ำไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้แล้ว
เวลาการเก็บน้ำห้วยมะนาวเอง ก็มีปัญหาน้ำแ่งที่มีขนาดใหญ่ เกินความสามารถที่แหล่งน้ำจากห้วยบง
และห้วยมะนาว จะไหลมาเก็บกักให้ใช้ได้ทันในระยะเวลาอันรวดเร็ว และมีน้ำในปริมาณมากพอที่จะเปิด
ปล่องได้ เพราะโดยธรรมชาติของตัวอ่างเก็บน้ำจะต้องเก็บน้ำไว้ประมาณ 1 ใน 3 ของปริมาตรน้ำ
อ่างเก็บน้ำที่สามารถรับได้ เพื่อใช้สำหรับการหล่อเลี้ยงไม่ให้อาคารเก็บน้ำแตกร้าวจึงทำให้อ่างเก็บ
น้ำไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้ในช่วงเวลาที่เกษตรกรต้องการน้ำ เพราะน้ำในอ่างไม่สูงถึงระดับที่จะ
ล่องได้ จึงได้กลายเป็นปัญหาความขัดแย้งสำคัญระหว่างชาวบ้านกับข้าราชการที่ดูแลอ่างเก็บน้ำว่า "มีน้ำ
แล้วทำไมไม่ปล่อยน้ำ" หรือ "ปล่อยน้ำในเวลาที่ไม่มีความต้องการ" ซึ่งชาวบ้านก็มักจะมองว่าข้าราชการ
ออร์ปชั้นเลือกปล่อยน้ำให้เฉพาะกับผู้มีเงิน ส่วนข้าราชการก็จะอ้างว่าชาวบ้านไม่เข้าใจ

ปัญหาความขัดแย้งเรื่องความไม่สม่ำเสมอในการเปิดปล่องน้ำ ระหว่างเกษตรกรผู้ใช้น้ำ
ลูกหอมกับเจ้าหน้าที่ประจำอ่างเก็บน้ำได้ลดลง เมื่อชาวสวนหอมจำนวนมากได้พบช่องทางการได้น้ำมา

ยวิธีใหม่ โดยไม่ต้องพื้งน้ำจากอ่างเก็บน้ำห้วยมะนาว เมื่อการขยายตัวของธุรกิจก่อสร้าง มีความต้อง
รใช้ที่ดินไปถมพื้นที่ สำหรับการก่อสร้างในเมือง ได้ทำให้ชาวสวนหอมขุดบ่อหรือสระสำหรับเก็บน้ำใน
วงฤดูฝน ได้โดยไม่ต้องลงทุนขุดเอง ด้วยการขายดินให้กับบริษัทก่อสร้าง มีผลให้สระน้ำขนาดไม่น้อย
ว่า 300 ลบ.เมตร กระจายอยู่ทั่วไปประมาณ 300 กว่าลูก ในพื้นที่ 4,000 กว่าไร่เศษ ในปี
รเพาะปลูก 2534/2535 เพื่อป้องกันไม่ให้น้ำซึมเข้าสู่ดินอย่างรวดเร็ว ชาวสวนหลายรายใช้
ริโบกปูนรอบขอบสระในบางด้านที่คาดว่าน้ำจะไหลซึมออก และป้องกันการระเหยของน้ำเข้าสู่อากาศ
กขปลูกต้นกล้วยรอบๆ ขอบสระพร้อมกับการสร้างเพิงรับน้ำฝนไว้ข้างสระ เพื่อเพิ่มปริมาณการเก็บกัก
ไว้ใช้อีกช่องทางหนึ่ง นอกจากการรรับน้ำซึมผิวดินในช่วงฤดูฝน และการเปิดปล่อยน้ำจากอ่าง
บางช่วงของเจ้าหน้าที่ราชการ

สำหรับชาววนารวยการจัดการน้ำเพื่อเพาะปลูกหอมในที่ดอน จะไม่มีปัญหาเรื่องแรงงาน
กนักในช่วงของการให้น้ำ เพราะสามารถใช้เครื่องสูบน้ำสูบน้ำจากบ่อเข้ารดแปลงหอมได้เลย แต่
วนาที่ไม่มีเครื่องสูบน้ำของตนเอง จำเป็นต้องเช่าเครื่องสูบน้ำจากเพื่อนบ้าน หรือไม่เช่นนั้นก็ใช้วิธี
รดบน้ำรดเอง ถ้าคร้วเรือนที่มีแรงงานในคร้วเรือนมากก็จะทำให้ลดต้นทุนเงินสดในการจ้าง รด
ได้บ้าง แต่ถ้าไม่มีก็จะใช้วิธีจ้าง โดยจ้างเป็นหาบ (1 หาบมี 2 บินน้ำตาล) ราคาค่าจ้างตกหาบ
: 50 สตางค์ - 1 บาท ขึ้นอยู่กับความใกล้ไกลของพื้นที่เพาะปลูกกับแหล่งน้ำ ถ้าสระอยู่ไกลก็จะ
งมากขึ้น

สำหรับการปลูกหอมในพื้นที่สูงบ้านใหม่ปางเดิม และพื้นที่หมู่บ้านปันทน ซึ่งเป็นที่เพาะปลูก
งส่วนของชาวสวนบ้านแสนพรหมนั้นการจัดการน้ำจะมีความปราณีตและใช้ทุนสูงมากกว่า เมื่อเทียบกับ
ารจัดการในที่ดอน เขตจัดสรรห้วยมะนาว เนื่องจากสภาพพื้นที่เป็นที่ลาดเอียงติดภูเขาชาวสวนต้องลงทุน
น้ำจากลำน้ำแม่วางขึ้นไปเก็บไว้ในถังเก็บน้ำในจุดที่สูงที่สุดของพื้นที่ แล้วต่อท่อส่งน้ำเข้าแปลงปลูกหอม
อยู่ต่ำกว่าการรดแปลงหอมจะมีสองวิธีการคือ การใช้สปริงเกอร์เหวี่ยงน้ำเป็นฝอย และการเจาะรู
งส่งน้ำให้ปล่อยน้ำที่ละน้อยลงในแปลง ชาวบ้านจะเรียกรวิธีการรดน้ำแบบหลังว่า "การใส่น้ำหยด"
ารรดแปลงหอมทั้งสองวิธี จะเป็นวิธีการใช้น้ำที่มีประสิทธิภาพมากกว่าการรดน้ำในที่ดอน เขตสหกรณ์ห้วย
นาว เพราะสามารถควบคุมน้ำให้เข้าแปลงหอมได้ทั้งหมด โดยไม่สูญเสียไปกับการปล่อยน้ำซึมลงผิวดิน
ระหว่างที่สูบน้ำขึ้นมาจากสระเหมือนในเขตที่ดินจัดสรรฯ ซึ่งจะสูบน้ำขึ้นมา ชั่งไว้ในที่ว่างระหว่างแปลง
ูกก่อน แล้วจึงใช้กระบวย กระจบองรดให้ถูกแปลงหอมโดยตรงอีกครั้งหนึ่ง

การไม่ให้น้ำที่สูบขึ้นมาจากระเบิดแปลงหอม โดยตรงทันที ก็เพื่อป้องกันไม่ให้ดินหอมหักเสียหาย ทำให้ต้องสิ้นเปลืองน้ำบางส่วน ไปโดยไม่ได้ใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ แม้ว่าในสระจะพอน้ำได้ใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ แต่ก็ต้องเสียค่าน้ำมันหรือค่าเช่าเครื่องสูบน้ำมากขึ้น... และต้องลงทุนสำหรับจ้างแรงงานรดน้ำจำนวนมาก ในขณะที่การรดน้ำโดยใช้สายยางหรือท่อส่งน้ำดีดสปริงเกอร์ หรือท่อเจาะรู สามารถใช้คนเพียงคนเดียวก็สามารถทำได้ ไม่ว่าเงื่อนไขการจัดการน้ำในพื้นที่ป็นต้นหรือบ้านใหม่ปางเดิมจะเป็นอย่างไร สำหรับชาวนาเช่าไร่ที่ดินหรือชาวนาขนาดเล็กในบ้านแสนพรหมเป็นได้เพียงผู้รับจ้างขึ้นแปลง ถอนหอม และขนหอม ให้กับชาวนากลางและชาวนารวยเท่านั้น เพราะศักยภาพในการจัดการน้ำเป็นเพียงเงื่อนไขหนึ่งในอีกหลายๆ เงื่อนไขของการเพาะปลูกในที่ดินดั่งที่กล่าวมาในตอนต้น

กล่าวโดยสรุป การจัดการน้ำของชาวนาเพื่อทำการเพาะปลูกพืชชาย โดยเฉพาะการเพาะปลูกในระบบพันธสัญญา ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแบบแผนการจัดการน้ำอันเกิดจากแรงบีบของระบบตลาดพันธสัญญาและปัญหาคาผลผลิตตกต่ำอย่างน้อยสองประการคือ

ประการแรก การผลิตเพื่อชายในระบบพันธสัญญา ได้บีบให้เกิดการปรับตัวของชาวนาจากการจัดโดยชุมชนในระบบเหมืองฝายมาสู่การจัดการโดยปัจเจกชน โดยมีครัวเรือนเป็นหน่วยการจัดการหลัก ในกรณีพื้นที่ลุ่มในรูปของการขุดบ่อน้ำขนาดเล็ก การสูบน้ำจากแม่น้ำ และการเจาะบ่อบาดาล การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเกิดจากการขัดกันของเป้าหมายการใช้ที่ดินระหว่างการเพาะปลูกเพื่อกิน กับ การเพาะปลูกเพื่อขาย ซึ่งมักจะมีราคาผลผลิตที่ไม่แน่นอนสูง ทำให้ชาวนาต้องปรับแผนการใช้ที่ดินใหม่โดยย่นระยะเวลาการผลิตเพื่อขายให้ตรงกับความต้องการตลาดซึ่งมาทับกับการเพาะปลูกข้าวสำหรับการบริโภค ทำให้เกิดปัญหาการขัดกันของช่วงเวลากการใช้น้ำและการเพิ่มขึ้นของปริมาณการใช้น้ำผลักดันให้ชาวนาบางส่วนที่มีเงื่อนไขการเข้าถึงทรัพยากร ดีกว่าปรับตัวสร้างรูปแบบการจัดการน้ำขึ้นมาใหม่เพื่อหลีกเลี่ยงความขัดแย้งกับการจัดการน้ำในรูปแบบการจัดการร่วมโดยชุมชน ซึ่งมีรากฐานการจัดการน้ำเพื่อเพาะปลูกข้าวสำหรับการบริโภค อันเป็นเป้าหมายหลักร่วมกันของชุมชนซึ่งมีจำนวนคนมากกว่า

ประการที่สอง เกิดการเปลี่ยนแปลงจากการจัดการน้ำโดยรัฐมาสู่การจัดการแบบปัจเจกชน เมื่อการจัดการน้ำโดยรัฐมีน้ำไม่พอเพียงที่จะตอบสนองความต้องการของชาวนาส่วนหอมได้โดยใช้วิธีขุดสระเก็บน้ำเป็นวิธีหลัก ผลสำเร็จของการปรับตัวของชาวนาส่วนหอมเกิดจากการขยายตัวของธุรกิจการจัดสรรที่ดินในเมือง ทำให้การขุดสระของปัจเจกชนดำเนินไปได้ โดยไม่ได้มาจากการสะสมทุนของเกษตรกรชาวนาส่วนหอมโดยตรงหรือการช่วยเหลือจากรัฐ

การปรับรูปแบบการจัดการน้ำที่กล่าวมาทั้งสองประการ จะทำได้เฉพาะในหมู่ชาวนารวย ชาวนากลาง เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งมีศักยภาพในการสะสมทุนและเข้าถึงทรัพยากรได้ดีกว่า ส่วนชาวนาขนาดเล็ก และชาวนาไร้ที่ดิน จะทำได้ในกรณีพิเศษเท่านั้น เช่น เป็นเครือข่ายกัน เป็นผู้อุปถัมภ์ หรือ ตั๋วอุปถัมภ์กันมาก่อน แต่ไม่ได้เกิดจากการปรับตัวเพราะเงื่อนไขการสะสมทุนเอื้ออำนวยให้ ดังเช่น การปรับตัวของชาวนารวยและชาวนากลาง ดังที่กล่าวมา

2 ปัญหาการปรับรูปแบบการใช้แรงงาน

หอมหัวใหญ่เป็นพืชที่ต้องอาศัยแรงงานจำนวนมาก ในการเพาะปลูกและการเก็บเกี่ยวซึ่งไม่สามารถใช้เครื่องจักรเข้ามาทดแทนแรงงานคนได้ในทุกขั้นตอน เนื่องจากลักษณะเฉพาะของหอมหัวใหญ่ที่องใช้ความระมัดระวังในการดูแลรักษาสูง เช่น การใช้เครื่องจักรในการไถพรวน จะทำให้ดินละเอียดเกินไป จับตัวกันแน่น ทำให้หอมไม่เจริญเติบโตหรืออาจจะประสบปัญหาอื่น ๆ อีกในขั้นตอนต่อไป ดังที่กล่าวมาแล้วในบทที่ 3

ดังนั้น การใช้แรงงานคนที่จะต้องดูแลเอาใจใส่เป็นอย่างดี จึงเป็นเงื่อนไขจำเป็นที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ของการบรรลุเป้าหมายการใช้ที่ดินสำหรับปลูกหอมหัวใหญ่ ที่โดยทั่วไปแล้วชาวนามีวิธีควบคุมและจัดการแรงงานเพื่อปลูกหอม 3 ลักษณะ คือ การใช้แรงงานในครัวเรือน การแลกเปลี่ยนแรงงานและการจ้างแรงงาน แต่สิ่งที่เป็นเงื่อนไขพิเศษของการปลูกหอมหัวใหญ่นั้นก็คือ ชาวนาได้ถูกบีบให้มาทำการเพาะปลูกภายใต้ข้อกำหนดของกลุ่มทุน ทั้งในด้านปริมาณผลผลิตที่จะออกสู่ตลาด คุณภาพของผลผลิตที่ส่งมอบ และระยะเวลาการส่งมอบ ซึ่งสัมพันธ์กับราคารับซื้อที่กำหนดไว้ในสัญญา ข้อกำหนดของกลุ่มทุนกล่าวได้มีอิทธิพลต่อการปรับรูปแบบการจัดการแรงงานของชาวนาในลักษณะที่หลากหลาย เพื่อเอื้อต่อผลประโยชน์ของกลุ่มทุน โดยเฉพาะ และความอยู่รอดของชาวนาเองภายใต้แรงบีบของระบบพันธสัญญา

ปัญหาสำคัญที่ชาวนาผู้ปลูกหอมเผชิญอยู่ร่วมกันในด้านแรงงาน ก็คือ ปัญหาการขาดแคลนแรงงานในบางช่วงฤดูกาลผลิต และค่าแรงที่สูงขึ้นตามปริมาณการขาดแคลนของแรงงาน ซึ่งจะมีการขาดแคลนแรงงานอยู่ 4 เดือนในระหว่างเดือนตุลาคม-มกราคม โดยสามารถจำแนกการขาดแคลนแรงงานออกเป็นสองช่วงตั้งขึ้นคือ ช่วงแรกระหว่างเดือนตุลาคม-พฤศจิกายน และช่วงที่สองระหว่างเดือนธันวาคม/ต้นเดือนมกราคม

การขาดแคลนในช่วงแรกนั้น เป็นผลโดยตรงมาจากการปรับตัวของชาวนาในการบริหารจัดการที่ดิน โดยการเว้นระยะเวลาการเพาะปลูกตามปกติมาให้ตรงกับช่วงที่หอมมีราคาสูง ซึ่งทำให้เกิดความต้องการแรงงานจำเป็ถึง 3 กิจกรรมอยู่ในช่วงเดียวกันคือ 1) ความต้องการใช้แรงงานสำหรับเกี่ยวข้าวในปี 2) แรงแรงงานสำหรับถอน "หอมฝน" "หอมแพะ" ในที่ดอน และ 3) แรงแรงงานสำหรับการขึ้นแปลงปลูกหอมเข้า และเตรียมเพาะกล้าสำหรับปลูกหอมทุ่งนา โดยเฉพาะแรงแรงงานที่ต้องไปเกี่ยวเกี่ยวข้าวเวลานั้นมีความต้องการมากกว่าแรงแรงงานในส่วนอื่น ๆ จึงทำให้การขาดแคลนแรงแรงงานในช่วงนี้มีสูงละมีผลให้ราคาค่าจ้างแรงแรงงานสูงขึ้นตามไปด้วย โดยส่วนใหญ่ผู้ที่เผชิญกับปัญหานี้คือ กลุ่มชาวนารวยและชาวนากลาง ที่มีเงื่อนไขที่ดีกว่าในการปรับรูปแบบการจัดการที่ดิน

ส่วนการขาดแคลนแรงแรงงานในช่วงที่สองนั้น เป็นการขาดแคลนแรงแรงงานของกลุ่มชาวนากลางมาจนถึงชาวนาจนที่เพาะปลูกหอมตามปกติ อันเนื่องมาจากค่าจ้างแรงแรงงานในการถอนหอมเข้าของพ่อค้ามีราคาที่สูงกว่า และสบายกว่าการขึ้นแปลงหอมของชาวนาที่ปลูกในเวลาปกติ ทำให้แรงแรงงานจำนวนมากไปถอนหอมให้กับพ่อค้ามากกว่าจะรับจ้างชาวนาด้วยกัน

การขาดแคลนแรงแรงงานในการปลูกหอมหัวใหญ่ นอกจากจะมาจากสาเหตุการเพิ่มขึ้นของความต้องการปริมาณที่พร้อมกันแล้ว ยังมีสาเหตุมาจากทางด้านอุปทานแรงแรงงานด้วย อันเนื่องมาจากขนาดครัวเรือนที่เล็กลง และการเคลื่อนย้ายแรงแรงงานออกนอกหมู่บ้าน เพื่อไปศึกษาต่อและไปรับจ้างทำงานนอกภาคเกษตรกรรม (ดูรายละเอียดในตารางที่ 5.4 ท้ายบท) บางครัวเรือนแม้ว่าไม่มีแรงแรงงานอพยพไปนอกหมู่บ้าน แต่การส่งลูกหลานเรียนต่อมัธยมในหมู่บ้าน ก็มีผลทำให้กำลัง แรงแรงงานสำหรับการปลูกหอมของครัวเรือนนั้นมีจำนวนที่ลดลงด้วย

จากการที่ต้องเผชิญกับสภาวะการขาดแคลนแรงแรงงานดังกล่าว และแรงแรงปีรัตของเงื่อนไขในสัญญาที่ชาวนาต้องเร่งทำการเพาะปลูก ให้ทันกับเวลาการส่งมอบที่กำหนดไว้ในสัญญาทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพของผลผลิตดังที่กล่าวมาแล้ว จึงมีผลทำให้การปลูกหอมหัวใหญ่เป็นการเพาะปลูกที่ต้องอาศัยการจ้างงานอย่างเต็มที่เพื่อบรรลุเป้าหมายของการใช้ที่ดิน ภายใต้สภาวะที่เผชิญกับปัญหาการขาดแคลนแรงแรงงานและการเพิ่มขึ้นของต้นทุนแรงแรงงานนั้น ชาวนาในแต่ละกลุ่มมีวิธีการปรับรูปแบบการจัดการแรงแรงงานหลากหลายดังต่อไปนี้

รูปแบบที่หนึ่ง

แม้ว่าการสัมภาษณ์ของผู้วิจัย ได้พบว่าจำนวนวัยแรงงาน ครัวเรือนของชาวนาจะมีจำนวนเล็กน้อยคือ เฉลี่ยประมาณ 2.54 คน/ครัวเรือน ซึ่งเป็นสภาพที่ไม่สามารถจะใช้แรงงานภายในครัวเรือนเพียงพอเพียงอย่างเดียวเพื่อทำการเพาะปลูกในทุกขั้นตอนของกิจกรรมการเพาะปลูกก็ตาม แต่ก็ยังมีครัวเรือนของชาวนาเช่าไร่ที่ดิน ชาวนาขนาดเล็กและชาวนาขนาดกลาง บางครอบครัวในบ้านแสนพรหมและนากัวแลป่าเข้าที่พยายามใช้แรงงานภายในครัวเรือนของตนเอง และการแลกเปลี่ยนแรงงานกับเครือญาติ สำหรับการปลูกหอมในทุกขั้นตอนของกิจกรรมการเพาะปลูก เช่น จันดี ชาวนานำนากัวแลป่าเข้าได้บยายการจัดการแรงงานของเขาว่า

"เอามันตุ๊ก ต้องหมั้นเอาแฉ่งเข้าบุบ จึงจะได้กินกับเป็น ถ้าเอาแต่จ้างบมีกิน"...

อย่างไรก็ตาม การดำรงบทบาทของแรงงานครัวเรือนไว้ ยังเป็นสิ่งจำเป็นในการวางแผนการเพาะปลูกให้เป็นไปตามเป้าหมายของชาวนาโดยทั่วไป และยังรวมถึงการจัดการเล็กๆ น้อยๆ ที่ไม่จำเป็นต้องใช้แรงงานคนมาก แต่เป็นงานที่มีความละเอียดอ่อนต้องใช้ความระมัดระวังสูง โดยเฉพาะในขั้นตอนของการบำรุงและดูแลรักษา เช่น การรดน้ำหอม การกำจัดวัชพืช การฉีดยาฆ่าแมลง งานเหล่านี้จะบทบาทของครัวเรือนเจ้าของกิจกรรมที่จะต้องไปเอาใจใส่อย่างสม่ำเสมอ ซึ่งไม่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยปัญหาการขาดแคลนแรงงานและการเพิ่มขึ้นหรือลดลงของต้นทุนแรงงานในการปลูกหอม แต่เป็นเมจำเป็นในการพัฒนาประสิทธิภาพการผลิตของชาวนามากกว่า

สำหรับการเพาะปลูกในขั้นตอนที่ต้องใช้กำลังแรงงานมากๆ เช่นในขั้นตอนของการขึ้นแปลง, ปลูก, การถอนหอม ซึ่งเป็นขั้นตอนสำคัญที่จะมีผลต่อการเพิ่มขึ้นของต้นทุนเงินสดในการจ้างงาน และประสบกับปัญหาการขาดแคลนแรงงานในช่วงที่มีความต้องการใช้แรงงานสูงนั้น มีชาวนาบางส่วนซึ่งพบเสมอในกลุ่มชาวนากลางลงมาจนถึงชาวนาไร้ที่ดิน ได้พยายามแก้ไขปัญหานี้ด้วยการใช้รูปแบบแลกเปลี่ยนแรงงานระหว่างชาวนาด้วยตนเอง เพื่อรักษาความแน่นอนของกำลังแรงงานและต้นทุนงานให้คงที่ไว้ ซึ่งมีวิธีการแลกเปลี่ยนแรงงานสองวิธีคือ

วิธีแรก การเอามือเอาวันแบบดั้งเดิม ส่วนใหญ่จะพบมากในขั้นตอนของการขึ้นแปลงการ

ปลูกและการถอนหอม ซึ่งต้องใช้แรงงานคนจำนวนมากเพื่อให้เสร็จในเวลาอันรวดเร็ว เช่น ในขั้นตอนการปลูกจะต้องทำให้เสร็จในวันเดียว เพราะถ้าไม่เสร็จจะมีผลต่อกล้าที่ถอนขึ้นมา ซึ่งมักจะช้ำและเป็นโรคง่าย เมื่อไปเพาะปลูกหรือทำให้กล้าแก่เกินไปทำให้การเจริญเติบโตช้า ส่วนในช่วงการถอนหอมนั้น ว่าเป็นต้องถอนให้เสร็จในเวลาที่เหมาะสมเพื่อที่จะทันต่อการส่งมอบและหอมที่ถอนขึ้นมาจะทำให้การคัดแยกเกรดดำเนินไปได้ทันที เพื่อไม่ให้เกิดความยุ่งยากในภายหลังในหลายเรื่อง เช่น การจ้างคนงานขนหอม การขาดหอม ฯลฯ

วิธีการเอามือเอารัวน เจ้าของสวนหอมจะเป็นผู้คำนวณ ความต้องการแรงงานของตนเองว่าต้อง ใช้แรงงานในปริมาณเท่าไรในกิจกรรมอะไร เป็นเวลากี่วัน เมื่อคำนวณไว้แล้วก็จะไปช่วยทำงานให้กับเจ้าของสวนคนอื่น ๆ ที่อยู่ในเครือข่ายเอามือเอารัวนก่อน ตามกิจกรรมและจำนวนวันเวลาที่ตนได้วางแผนไว้ ถ้ามีแรงงานภายในครัวเรือนจำนวนมากก็จะแบ่งแยกย้ายกันไปเพื่อให้ได้แรงงานตามเป้าหมายที่จะมาทำของตนเองในวันหน้า แต่ก็มีบางที่อาจจะขอแรงงานคนอื่นมาช่วย ทำให้ก่อนแล้วไปได้ แรงงานตอบแทนที่หลัง ในกรณีแบบนี้มักจะเป็นชาวนาที่เป็นเครือญาติกัน หรือเป็นเพื่อนบ้านที่สนิทสนมกัน ภาคพอสมควร หรือเป็นเครือข่ายที่เคยแลกเปลี่ยนแรงงานกันมาก่อน จึงจะทำเช่นนั้นได้

โดยส่วนใหญ่ การเอามือเอารัวนกันในการปลูกหอม ชาวนาจะมีเครือข่ายที่แน่นอนอยู่แล้ว ในการแลกเปลี่ยนแรงงานกันซึ่งมีขนาดจำนวนแรงงานเล็กที่สุด ตั้งแต่ 2 ครัวเรือนจนถึง 15 ครัวเรือน โดยในแต่ละเครือข่ายมักจะมีกิจกรรมการแลกเปลี่ยนแรงงานที่เฉพาะเจาะจง เช่น เป็นเครือข่ายที่เอารัวนกันเฉพาะการขึ้นแปลงหรือเฉพาะการปลูกเท่านั้น เหตุผลสำคัญของการมีเครือข่ายที่แน่นอนและกิจกรรมที่แน่นอนชาวนามักอธิบายว่า "คนหมู่เดียวกัน เย็นช้อย่างเดียวกันมันแน่นดี" ซึ่งมีความหมายไปถึงประสิทธิ-ภาพในการใช้แรงงานและความซื่อสัตย์ในการตอบแทนแรงงานระหว่างกันด้วย

จากเครือข่ายการแลกเปลี่ยนแรงงานที่แน่นอนนี้เอง ได้กลายเป็นเงื่อนไขหนึ่งของการแปรเปลี่ยนกลุ่มแลกเปลี่ยนแรงงานที่คอยช่วยเหลือกันมา เป็นกลุ่มแรงงานรับจ้างเฉพาะด้าน เมื่อถึงเวลาที่มีการจ้างงานสูง ชาวนากลุ่มเหล่านี้ก็จะแปรสภาพของตนเองมาเป็นกลุ่มแรงงานรับจ้าง ที่มีศักยภาพสูงในการกำหนดราคาค่าจ้างเอากับชาวนารวย หรือชาวนากลุ่มอื่นที่ต้องเร่งปลูกให้ทันกับเงื่อนไขพันธสัญญา และแรงจูงใจด้านราคา โดยเลื่อนเวลาการผลิตของตนเองออกไป ด้วยเหตุผลของราคาค่าจ้างที่มีกำไรมาก โดยเฉพาะในช่วงต้นฤดูการเพาะปลูกหอมเข้าและถอนหอมเข้าดังเช่น บุญทาหัวหน้ากลุ่มแรงงานรับจ้าง และเป็นสมาชิกเครือข่ายกลุ่มแลกเปลี่ยนแรงงานได้อธิบายการเลื่อนเวลาการเพาะปลูกของตน

องออกไปว่า

"ช่วงนี้ปลุกยได้ เขาเข้ามาเป็นเหยื่อ ไปอ้างว่าเป็นเขาจะว่าเอา
อีกอย่างสู้เงินเป็นบ่ได้ ชั้นฮอนตกไฮ้ละสองพันถึงสองพันบ้าย หมู่เดียว
กันกับมีไผปลุก ถ้าเขาปลุกคนเดียวก่ตาย ชัยจ้างเป็นตักว่า กั้นตามน้ำ
สบายใจต้องเจ็บหัว เสาะห์าตั้น"

ดังนั้น เครือข่ายการแลกเปลี่ยนแรงงาน โดยส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นให้เห็นในช่วงการเพาะปลูก
ตามปกติหลังฤดูการเก็บเกี่ยวแล้วมากกว่าที่จะพบในช่วงพิเศษ ที่ชาวนาปรับรูปแบบการเพาะปลูก
เพื่อตอบสนองความต้องการของกลุ่มทุนในช่วงของการปลูกหอมเข้า

วิธีที่สอง การเปลี่ยนกันจ้างเป็นรูปแบบการเอามือเอาวันอีกรูปแบบหนึ่ง ที่เครือข่ายแลกเปลี่ยน
แรงงานปรับรูปแบบมาใช้ให้สอดคล้องกับความเร่งรีบ ที่จะต้องทำการผลิตและเพื่อรักษาความ
แน่นอนของกำลังแรงงาน และรักษาระดับราคาของต้นทุนแรงงานไม่ให้สูงเกินไปในกลุ่มของเครือข่าย
แลกเปลี่ยนแรงงาน

สำหรับวิธีการปฏิบัติก็ทำเช่นเดียวกับการเอามือเอาวันแบบดั้งเดิม ที่จะต้องมีเครือข่าย
แลกเปลี่ยนแรงงานที่แน่นอน ที่ผู้ต้องการได้แรงงานต้องไปตกลงกับชาวนาเจ้าของแรงงานก่อนว่าจะทำ
การเพาะปลูก และขอร้องให้อีกฝ่ายมาช่วยเมื่อช่วยแล้วก็กลับไปช่วยตอบ โดยมีเงื่อนไขในการ
เอามือด้วยการจ่ายค่าตอบแทนเป็นเงินสด ในราคาที่ตกลงกันจะจ่ายเป็นรายวันหรือเหมาจ่ายก็ได้ เมื่อ
ฝ่ายถึง เวลาที่จะทำการเพาะปลูก การตอบแทนแรงงานคืนจะต้องทำในกิจกรรมที่เหมือนกันและต้อง
จ่ายค่าแรงคืนให้ในราคาที่เท่ากัน แต่ถ้าไม่สามารถใช้แรงงานของตนเองมาตอบแทนได้ ก็จะอนุญาตให้
อาคนอื่นมาทำแทนได้ แต่ก็จะได้รับค่าแรงเท่าที่ตนเองเคยได้รับในช่วงไปขอร้องให้มาช่วยความยืดหยุ่น
ในการเปลี่ยนกันจ้าง ในลักษณะนี้ ได้ทำให้กลุ่มชาวนารวย สามารถร่วมแลกเปลี่ยนแรงงานในแบบนี้ด้วย คน
มีฐานะเหล่านั้นมักจะจ้างชาวนารายอื่น ๆ หรือผู้ใต้อุปถัมภ์ของตนเองไปตอบแทนการเอามือของตนเอง
ทยอยจะจ่ายค่าจ้างให้กับคนที่ไปตอบแทนแรงงานการเอามืออีกเป็นกรณีพิเศษ เพื่อที่ตนเองจะได้มีแรง
งานที่แน่นอนสำหรับการเพาะปลูกหอม

รูปแบบที่สอง การจ้างแรงงานประจำ เป็นรูปแบบการจัดการแรงงานอีกแบบหนึ่งที่กลุ่มพอ

นายหน้า และชาวนารวยที่มีที่ดินมาก ๆ นำมาใช้เพื่อแก้ไขปัญหาการเผชิญภาวะการขาดแคลนแรงงาน ลูกหอมในบางช่วงและการเพิ่มขึ้นราคาค่าจ้างที่สูงกว่าปกติในช่วงที่มีความต้องการแรงงานมาก นอกจากนี้ ยังเป็นการนำมาใช้เพื่อลดภาระแรงงานภายในครัวเรือนของพวกเขาด้วย ซึ่งกลุ่มชาวนาเหล่านี้ จะมีกิจการหลายอย่างที่นอกเหนือจากการปลูกหอมและการค้าหอมที่จำเป็นต้องอาศัยแรงงานประจำมา วยลดภาระในกิจการบางอย่างที่จะทำให้ตนเองทำงานอื่นได้สะดวกขึ้น

ดังนั้น การจ้างแรงงานประจำจึงคล้าย ๆ กับแรงงานดัดที่ดินในอดีตในแง่ที่ลูกจ้างไม่ได้เป็น ครงงานอิสระจากพันธนาการทั้งปวงอย่างเต็มที่ และต้องทำงานให้กับนายจ้างคนเดียว ในเวลาหนึ่ง ลูกจ้างจึงมีฐานะเป็นชาวนากึ่งกรรมมาชีพที่ลูกจ้างถูกใช้ให้ทำงานต่าง ๆ ไม่เฉพาะแต่การปลูกหอม เท่านั้น รวมไปถึงกิจกรรมอื่น ๆ ที่นายจ้างทำอยู่ เช่น การขนส่งปุ๋ย การไถนา การดูแลวัว ฯลฯ โดย ค่าตอบแทนเป็นผลผลิตหรือเป็นเงินสดนั้นขึ้นอยู่กับข้อตกลงร่วมกันระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง

ระยะเวลาการจ้างงานในรูปแบบการจ้างแรงงานประจำ ที่พบในบ้านแสนพรหม และบ้าน ฆเลป่าบ้านนั้น จะมีอยู่สองลักษณะ คือ 1) จ้างเหมาตลอดทั้งปี โดยผู้รับจ้างอาศัย และอยู่กินในบ้าน ึ่งนายจ้างหรือในบริเวณที่นายจ้างจัดไว้ให้ ค่าตอบแทนที่ลูกจ้างหรือผู้ได้อุปถัมภ์ได้รับ นอกจากอาหาร ารกินที่นายจ้างจะต้องดูแลแล้ว อาจจะได้รับค่าตอบแทนเป็นผลผลิตที่ดูแลอยู่ประจำ เช่น แบ่งข้าวหรือ วมให้ในจำนวนที่แน่นอน หรืออาจจ่ายค่าจ้างเป็นวันก็มี นายจ้างบางรายอาจจะจ่ายค่าจ้างเป็นเงินสด ึ่งปี ในอัตราที่ตกลงร่วมกันทั้งสองฝ่าย การจ้างงานในลักษณะนี้ ลูกจ้างจะต้องทำงานแทบทุกกิจการที่ ึ่งจ้างทำ รวมถึงการเพาะปลูกหอมหัวใหญ่ด้วยที่นายจ้างอาจจะให้ดูแลเป็นพิเศษ ในฐานะผู้ช่วยเจ้า ึ่งกิจการที่จะต้องมีหน้าที่ตั้งแต่วางแผนการเพาะปลูก การเตรียมจัดหาแรงงานเพิ่มเติมหรืออาจจะต้อง ึ่งเฝ้ามือเฝ้าวันกับชาวนาคนอื่น ๆ หรือไปประชุมสหกรณ์แทนนายจ้าง ฯลฯ) การจ้างเหมาตลอดทั้งปี ึ่งปี เจ้าของสวนมักจะหาคนรับผิดชอบที่ไว้ใจได้ ซึ่งจะเป็นเครือญาติหรือคนในอุปถัมภ์กัน 2) การ ึ่งเหมาเป็นช่วง เฉพาะการเพาะปลูกหอมเพียงอย่างเดียว โดยจะให้ทำหน้าที่ดูแลการเพาะปลูกตั้งแต่ ึ่งเตรียมการเพาะปลูก จนถึงการเก็บเกี่ยว ซึ่งจะใช้เวลาการจ้างประมาณ 4 เดือน ส่วนใหญ่นาย ึ่งจะจ้างคนงานประจำไว้จำนวนหนึ่งประมาณ 3-4 คน อัตราค่าจ้างที่พบโดยส่วนใหญ่จะจ่ายค่าตอบแทน ึ่งเป็นรายเดือน ซึ่งจะต้องทำงานที่เกี่ยวข้องกับการเพาะปลูกหอมทุกอย่างจนเสร็จ ถ้าแรงงานที่จ้างไว้ไม่ ึ่งเพียงพอ ในช่วงที่ต้องใช้แรงงานมาก นายจ้างก็จะหาแรงงานจากที่อื่นมาช่วยเพิ่มเติมให้ แต่แรงงาน ึ่งจะเป็นแรงงานประจำที่จ้างไว้ตลอด 4 เดือนของการเพาะปลูก

รูปแบบที่สาม การสร้างเครือข่ายการจ้างงานภายใต้ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ เป็นวิธีการ
การแรงงานอีกแบบหนึ่งที่ชาวนารวยเจ้าของที่ดินจำนวนมาก และกลุ่มทุนพ่อค้านายหน้า ใช้สำหรับ
การรักษาความต่อเนื่องของปริมาณแรงงาน โดยการใช้เงื่อนไขความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ ระดมแรงงาน
ทำการผลิตในที่ดินของตนเอง ในฐานะลูกจ้างชั่วคราวในบางขั้นตอนที่จะต้องใช้แรงงานจำนวนมาก
ยกกลุ่มทุนหรือชาวนารวยจะเป็นผู้รักษาเงื่อนไขความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ไว้ตลอดเวลา ด้วยการคอย
อดส่องดูแลและคอยช่วยเหลือผู้ได้อุปถัมภ์ของตนเองในยามที่เกิดปัญหาในทุก ๆ ด้านที่พอจะช่วยให้
จะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม หรือปัญหาสุขภาพอนามัย แต่สิ่งที่ชาวนารวยนิยมใช้สำหรับการผูกมัดเครือ
ข่ายแรงงานของตนไว้ก็คือ การใช้รูปแบบพันธสัญญาแบบดั้งเดิมที่กล่าวไว้ในบทที่ 4 เป็นเงื่อนไขการผูก
ท้าวนาให้มาช่วยเหลือในยามที่ผู้อุปถัมภ์ต้องการแรงงานจำนวนมาก โดยเฉพาะในช่วงการถอนหอม
และการขนหอมขึ้นรถที่ผู้อุปถัมภ์เหล่านี้ มักจะดำรงตนเป็นพ่อค้านายหน้ารวบรวมผลผลิตให้กับบริษัทต่าง ๆ
วย

ในแง่ของการจ้างงานในความสัมพันธ์แบบนั้น ผู้อุปถัมภ์มักจะจ่ายค่าแรงงานให้ตามราคา
าติที่มีการจ้างกันในแต่ละช่วง แต่ที่พิเศษไปกว่านั้นคือ ผู้อุปถัมภ์สามารถจ่ายค่าแรงงานให้กับผู้ได้อุปถัมภ์
งตนเองล่าช้าออกไปได้ โดยไม่ต้องกังวลว่าจะไม่มีแรงงานมาคอยช่วยในครั้งต่อไป เพราะผู้อุปถัมภ์
ักจ่ายค่าแรงงานในทางอ้อมให้กับผู้ได้อุปถัมภ์ของตนไปล่วงหน้าก่อนแล้ว ในรูปของการช่วยเหลือในชีวิต
ระจำวัน และการให้มาเข้าร่วมทำการเพาะปลูกภายใต้พันธสัญญาแบบดั้งเดิมดังที่กล่าวไปในตอนต้น อัน
็นข้อผูกมัดที่แน่นแฟ้นกว่าการจ่ายค่ามัดจำล่วงหน้า ที่แม้ค่าต่างกันเข้ามาจ้างมากนิก

รูปแบบที่สี่ การจ้างคนงานภายนอกหมู่บ้าน เมื่อการจ้างงานด้วยเงินตรากลายเป็นสิ่งจำ
็นสำหรับการเพาะปลูกแบบมีพันธสัญญาที่ทุกครัวเรือนของชาวนา ผู้ปลูกหอมก็ต้องการแรงงานเช่นเดียว
ได้ ทำให้เกิดภาวะการเพิ่มขึ้นของค่าจ้างแรงงานภายในหมู่บ้านสูงตามไปด้วย และเป็นเรื่องยากที่ผู้
งจะกดค่าแรงงานให้ต่ำลงภายใต้ภาวะการขาดแคลนแรงงาน ที่ทุกฝ่ายต่างรู้ดีเช่นเดียวกัน และกลุ่มผู้
จ้างก็มีวิธีการอื่น เข้มแข็งในการต่อรองที่จะไม่ยอมลดค่าแรงด้วยการรวมกลุ่มกันรับจ้างดังที่กล่าวมา

ดังนั้น การขยายตลาดแรงงานออกไปสู่หมู่บ้านใกล้เคียงที่มีตลาดว่างเวลาการเพาะปลูกไม่
รงกัน จึงเป็นแนวโน้มที่ชาวนาผู้ปลูกหอมแสวงหาโดยเฉพาะ การเคลื่อนไหวแสวงหาคนงานรับ
งของกลุ่มชาวนากลางขึ้นไปจนถึงกลุ่มชาวนารวย แม้ว่าการจ้างแรงงานภายนอกหมู่บ้านที่ปลูกหอมจะ
งพบกับปัญหาความไม่ชำนาญงานของผู้รับจ้าง และเสียค่าขนส่งแรงงานก็เป็นวิถีทางอื่นหนึ่งที่ต้องเลือก

ข้างน้อยก็มีแรงงานที่จะฝึกกันได้

ส่วนวิธีการจ้างงานนั้นก็เช่นเดียวกับลักษณะการจ้างงานทั่วไป ในหมู่บ้านที่มีการปลูกหม คือ การจ้างแบบเหมาจ่ายต่อกิจกรรมที่ทำกับการจ้างเป็นรายวัน ซึ่งชาวบ้านเรียกว่าการ "เอางวัน" การจ้างในแบบแรกจะมีค่าแรงงานที่ค่อนข้างตายตัว และไม่แตกต่างกันมากนัก โดยส่วนใหญ่แล้วจะเป็นการรับจ้างที่ใช้แรงงานหนัก เช่น การขึ้นแปลง การฉีดพ่นยา มักจะใช้รูปแบบการจ้างแบบเหมาจ่าย เพราะจะทำให้เสร็จเร็วกว่าการจ้างเป็นรายวัน ที่คนงานมัก "อู้" และ "ยังเมิน" (พักผ่อนงาน) ไม่ได้งาน ส่วนการจ้างแบบที่สองนั้น ค่าจ้างแรงงานจะผันแปรไปตามเพศและความชำนาญของแรงงานที่เข้ามารับจ้าง โดยส่วนใหญ่แรงงานชายจะมีอัตราที่สูงกว่าแรงงานหญิงประมาณ 10 บาทต่อวัน แรงงานที่อยู่ในพื้นที่ปลูกหอม จะมีอัตราค่าจ้างแรงงานที่สูงกว่าแรงงานที่อพยพมาจากพื้นที่ไม่ได้ปลูกหอม ประมาณ 10-20 บาทต่อวัน

3.3 สรุปวิเคราะห์

การทำให้เป็นปัจเจกชน

การปรับแบบแผนการใช้ที่ดิน โดยร่นระยะเวลาการเพาะปลูกเพื่อการเข้ามาให้อยู่ในช่วงเวลาเดียวกันกับการปลูกข้าวนาปีเพื่อการยังชีพ ได้ก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้ง ในการใช้น้ำและแรงงานที่ขัดกันขึ้น สำหรับปัญหาเรื่องน้ำ การเหลื่อมซ้อนกันของระยะเวลาใช้น้ำเพื่อปลูกหอมกับความต้องการปล่อยที่ดินให้แห้งเพื่อรอเก็บเกี่ยวข้าวนาปีได้ เป็นปัญหาสำคัญเช่นเดียวกับปัญหาการขาดแคลนน้ำ อันเกิดความต้องการใช้น้ำปริมาณมากในช่วงฤดูแล้ง ซึ่งได้กลายเป็นปัญหาทั้งการเพาะปลูกในที่ลุ่มและที่ดอน

จากปัญหาทั้งหลายเหล่านี้ได้นำมาสู่การปรับรูปแบบการจัดการน้ำของชาวนาในหลายรูปแบบ เช่น การขุดบ่อในที่นาเพื่อสูบน้ำ การเจาะบ่อบาดาล การใช้น้ำแบบปราณีต การขุดสระในที่ดอน รวมถึงการขโมยสูบน้ำเหมืองของเพื่อนบ้าน สาระสำคัญของการปรับรูปแบบการใช้น้ำก็คือ การเปลี่ยนแปลงแบบแผนการจัดการน้ำ ที่เป็นบทบาทร่วมกันของชุมชน มาเป็นบทบาทของปัจเจกชนสูงขึ้น ที่จะลงทุนในการจัดการน้ำเอง หรือการเปลี่ยนแปลงแบบแผนการจัดการน้ำโดยรัฐมาเป็นการจัดการน้ำโดยปัจเจกชน อันเกิดขึ้นจากเงื่อนไขการแพร่ขยายของการผลิตแบบทุนนิยมภายใต้ระบบพันธสัญญา การ

ปรับตัวในลักษณะเช่นนี้ ครัวเรือนชาวนาขนาดเล็กและชาวนาไร่ที่ดินจะมีโอกาสทำได้น้อยมาก ซึ่งเป็นผลมาจากข้อจำกัด ในการเข้าถึงทรัพยากรที่ดิน ที่มีความมั่นคงถาวรแตกต่างกัน แต่จะเปิดโอกาสให้ชาวนารวย หรือชาวนากลุ่มที่มีเงินไฮการเข้าถึง และควบคุมทรัพยากรดีกว่า ได้ประโยชน์จากการปรับเปลี่ยน การใช้ทรัพยากรในลักษณะเช่นนี้ ซึ่งนำมาสู่ความขัดแย้งในการแย่งน้ำระหว่างชาวนาด้วยกัน และนำไปสู่การทำลาย การจัดการทรัพยากรร่วมกันของชุมชน ที่การจัดการขึ้นอยู่กับพื้นฐานการให้ความเป็นธรรมกับชาวนาทุกกลุ่ม ได้มีโอกาสมีผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งตรงกันข้าม กับการจัดการแบบปัจเจกชนที่นำไปสู่การทำลายชาวนากลุ่มที่ด้อยโอกาสมากยิ่งขึ้น

การทำให้เกิดการจ้างงานแบบทุนนิยม และการขูดรีดตัวเอง

ในด้านของแรงงาน ปัญหาการขาดแคลนแรงงานและแรงงานมีราคาสูงได้กลายเป็นสาเหตุหลักของการเพาะปลูกภายใต้ระบบพันธสัญญา โดยเฉพาะเมื่อมีการปรับแผนการใช้ที่ดินใหม่ สำหรับชาวนารวยหรือชาวนาขนาดกลางที่พอมีเงิน การจ้างแรงงานประจำ การจ้างแรงงานภายนอกหมู่บ้าน หรือการใช้เครื่องช่วยแรงงานภายใต้ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ จะเป็นวิธีการสำคัญของการรักษาความมั่นคงของแรงงาน เพื่อที่จะนำมาสู่การบรรลุถึงเป้าหมายการใช้ที่ดินได้ เมื่อเผชิญกับปัญหาการขาดแคลนแรงงาน

แต่สำหรับชาวนาขนาดเล็กและชาวนาไร่ที่ดินแล้ว การพึ่งพาแรงงานภายในครัวเรือนของตนเอง และการใช้เครื่องช่วยแลกเปลี่ยนแรงงานได้เป็นวิธีการสำคัญที่จะทำให้ต้นทุนเงินสดสำหรับเพาะปลูกหอมหัวใหญ่ไม่เพิ่มขึ้น และมีผลสำคัญต่อรายได้ที่เป็นเงินสดในแต่ละปี อันเป็นผลมาจากการบีบรัดแรงงานของตนเองให้ทำงานหนักมากขึ้นนั่นเอง

ยุทธวิธีในการปรับตัว เพื่อการจัดการน้ำและแรงงานดังกล่าวเป็นการปรับตัวเพื่ออยู่รอดในขณะ ปัจจุบัน เริ่มมีแนวโน้มสูงขึ้น ในท่ามกลางสถานการณ์ ที่ต้องเร่งทำการผลิตอย่างเข้มข้น วิธีปรับตัวส่วนใหญ่ จะมุ่งไปสู่การพึ่งพาปัจจัยทุนเงินสดมากขึ้น ซึ่งนำมาสู่กระบวนการเข้าไปพึ่งกลุ่มทุนเข้มข้นนั่นเอง เพราะกระบวนการเข้าถึงปัจจัยทุน ของชาวนายังมีข้อจำกัดจำนวนมากดังที่กล่าวมาแล้วก่อนหน้านี้

แนวโน้มการปรับตัวที่เกิดขึ้นจะเปิดโอกาสให้กลุ่มชาวนารวย ชาวนากลางที่มีเงินไฮการ

ซ้ำถึงปัจจัยทุนดีกว่าสามารถสืบทอดการผลิตของตนเองต่อไปได้ ท่ามกลางวิกฤตการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้น แต่
รังกันข้ามกับชาวนาไร่ที่ดิน และชาวนาขนาดเล็ก เงื่อนไขการถูกเบียดขับออกจากการเป็นผู้ผลิตขนาด
เล็ก ได้เพิ่มขึ้นมาอีกเงื่อนไข เมื่อการปรับตัวในการจัดการน้ำ ไปมีผลกระทบโดยตรงกับการผลิต
เพื่อการยังชีพของชาวนาขนาดเล็กและชาวนาไร่ที่ดิน โดยเฉพาะการนำน้ำและแรงงานไปตอบสนอง ต่อ
การผลิตเพื่อการค้าของนายทุน เป็นจำนวนมาก และเกิดเป็นความขัดแย้งระหว่างชาวนาด้วยกันเอง
ละเป็นสาเหตุที่เปราะบางนำไปสู่การถอนตัวออกจากการเป็นผู้ผลิตขนาดเล็กรายย่อย เมื่อปัจจัยสำหรับ
การผลิตเพื่อการยังชีพ มีความยุ่งยากมากยิ่งขึ้น และต้องหามาด้วยปัจจัยทุนเงินสด

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved